

5. Formarea guvernelor minoritare în Europa Centrală și de Est*

Dana Irina Ioniță

Rezumat. *Studiul de față reprezintă o cercetare empirică asupra formării guvernelor minoritare în spațiul Europei Centrale și de Est. Aceasta are la bază supozițiile abordării neinstituționale de tipul alegerii raționale. În acest sens, mă voi concentra asupra influențelor manifestate de efectele unor reguli de tipul votului de neîncredere, ale regulilor de investitură și ale regulilor privind dizolvarea parlamentului și convocarea alegerilor anticipate asupra formării guvernelor în spațiul studiat. Folosind metode cantitative precum analiza datelor și un model de regresie logistică, voi arăta în ce condiții formarea guvernelor minoritare este determinată de natura regulilor studiate. Rezultatele cercetării arată că, în timp ce toate regulile studiate afectează formarea guvernelor minoritare, variabila privind necesitatea obținerii votului de investitură de către potențialele cabinete afectează formarea guvernelor minoritare, la un nivel semnificativ din punct de vedere statistic.*

Cuvinte-cheie :

Teoriile clasice de formare a coalițiilor se concentrează pe oferirea unor modele care să explice formula ideală a unei coaliții pentru formarea guvernului. Astfel, Riker (1962), Axelrod (1970) sau De Swan (1973), plecând de la seturi de supoziții diferite privind motivația partidelor referitoare la formarea guvernului, ofereau modele de tipul coaliției minimal-câștigătoare, coaliției minimal-conectate sau distanței minimale de politici. Problema acestor tipuri de teorii constă în faptul că setul de coaliții valabile posibile era mult prea mare pentru a putea face predicții asupra coalițiilor în diferite situații date.

* O versiune preliminară a acestei lucrări a fost prezentată în cadrul „1st Annual General Conference of the European Political Science Association”, 16-18 iunie 2011, Dublin, Irlanda, cu titlul *Explaining minority governments in Central and Eastern Europe*.

Această problemă a putut fi depășită odată cu dezvoltarea teoriilor instituționaliste cu privire la formarea coalițiilor. Ceea ce aduce nou abordarea instituționalistă este că încearcă să explice caracteristicile rezultatelor sociale nu numai pe baza preferințelor agenților și a comportamentului optimizator, dar și pe baza caracteristicilor instituționale care vor eficientiza acțiunile umane în atingerea obiectivelor și vor modela comportamentul agenților (Shepsle, 1989, p. 135 ; Peters, 2003, p. 73). Aceste teorii păstrează supozițiile teoriei de tip alegere rațională privind faptul că actorii își urmăresc interesul în procesul de formare a coalițiilor, dar iau în calcul și mediul instituțional în care are loc acest proces.

Un element inovator al perspectivei instituționaliste este trecerea de la formarea coalițiilor ca fiind câștigătoare la formarea coalițiilor ca fiind viabile. Una dintre cele mai importante realizări în studiul coalițiilor folosind perspectiva instituționalistă este explicarea formării guvernelor minoritare, dar mai ales a stabilității acestora. În acest sens, putem spune că o coaliție câștigătoare este cea care poate asigura obținerea votului de încredere al Parlamentului incluzând fie atâtea partide câte sunt necesare pentru a asigura victoria – modelul coaliției minimale fiind cel mai bun exemplu –, fie partidele care pot să asigure o coerență ideologică guvernului format. Pe de altă parte, o coaliție viabilă este cea care poate asigura obținerea votului de încredere indiferent dacă include sau nu un număr de partide care să reprezinte cel puțin 50% + 1 din mandatele parlamentare. Astfel, folosind abordarea neoinstituționalistă de tipul alegerii raționale, apariția guvernelor minoritare poate fi explicată ca rezultatul unor alegeri raționale ale partidelor politice ca agenți raționali care încearcă să-și optimizeze câștigul în cadrul procesului de formare a coalițiilor.

Unul dintre primii autori care s-au ocupat de domeniul teoriilor coalițiilor din punct de vedere al instituționalismului este Kaare Strøm (1990). În lucrarea sa, acesta a încercat să ofere o explicație teoretică pentru formarea guvernelor minoritare. El ia drept variabile explicative „influența opoziției” și „decisivitatea alegerilor” ca instituții care influențează apariția și performanța guvernelor minoritare. Cercetarea sa, care a cuprins 292 de cabinete formate în 15 state occidentale în perioada ulterioară celui de-al doilea război mondial, a arătat că inclusiv în cazul în care ambele variabile luate în considerare influențează formarea și performanța guvernelor minoritare factorul care influențează cel mai mult formula unui nou

guvern este anticiparea rezultatelor alegerilor generale viitoare (Strøm, 2010, capitolele 3 și 4).

În acest articol voi încerca să determin în ce măsură formarea guvernelor minoritare este determinată de constrângerile instituționale la care sunt supuse partidele politice în formarea coalițiilor în Europa Centrală și de Est. În acest sens, voi realiza o analiză comparativă asupra coalițiilor formate în Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria, cele zece state postcomuniste care au aderat la Uniunea Europeană.

Cadrul teoretic

Într-un articol din 1994, Kaare Strøm, Michael Laver și Ian Budge identifică instituțiile care afectează formarea coalițiilor. Autorii definesc instituțiile „ca orice restricție asupra unui set fezabil de coaliții care se află dincolo de controlul pe termen scurt al jucătorilor” (Strøm *et al.*, 1994, p. 308).

Ei identifică cinci tipuri de constrângeri asupra formării coalițiilor: cele care afectează formarea cabinetului, cele care privesc regulile de operare ale cabinetului, cele care privesc regulile legislative, cele care se referă la politicile de coalizare a partidelor și cele care se referă la jucătorii externi cu drept de veto. Printre constrângerile care afectează formarea cabinetului autorii disting între instituțiile care afectează mărimea și compoziția cabinetului, regulile de investitură și regulile de recunoaștere. Regulile de operare ale cabinetului se referă în special la regulile de luare a deciziilor în cadrul acestuia. Nu în ultimul rând, regulile legislative cuprind regulile decizionale, regulile de dizolvare a Parlamentului și de convocare a alegerilor anticipate și regulile electorale (Strøm *et al.*, 1994, pp. 308-321).

În acest capitol voi încerca să stabilesc care este probabilitatea ca instituțiile ce afectează mărimea și compoziția cabinetului, regulile de investitură și regulile de dizolvare a Parlamentului și de convocare a alegerilor anticipate să determine formarea guvernelor minoritare în cele zece state studiate din Europa Centrală și de Est.

În categoria constrângerilor instituționale care afectează mărimea și compoziția cabinetului putem identifica existența votului de neîncredere constructiv asupra coalițiilor. Existența votului de neîncredere constructiv presupune formarea unei coaliții alternative la cea care reprezintă statu-quo-ul pentru formarea cabinetului. Cu alte cuvinte, pentru înlăturarea unei coaliții de la guvernare, trebuie să existe o majoritate parlamentară care să voteze o moțiune de cenzură și care, în același timp, să înlocuiască coaliția de la guvernare cu una care să obțină votul de încredere al Parlamentului. Acest tip de constrângere limitează setul de coaliții posibile prin eliminarea formulelor minoritare și prin favorizarea statu-quo-ului în negociere. Astfel, conform lui Lieven de Winter (1995, p. 137), în statele în care există un vot de neîncredere constructiv regulile cu privire la demisia guvernului sunt pozitive, iar în statele unde votul de neîncredere este simplu regulile cu privire la demisia guvernului sunt negative întrucât nu presupun existența formală a unei alternative la statu-quo.

În trei dintre statele studiate, regulile cu privire la demisia guvernului sunt pozitive – Ungaria, Polonia și Slovenia –, în timp ce în celelalte șapte state – Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, România și Slovacia – regulile cu privire la demisia guvernului sunt negative. Cu alte cuvinte, pentru a înlătura guvernul, legislativele din Ungaria, Polonia și Slovenia trebuie să-l demită printr-un vot de neîncredere constructiv, în timp ce legislativele din celelalte șapte state au nevoie de un vot de neîncredere simplu pentru demiterea guvernului.

Astfel, prima ipoteză cercetată în acest studiu este :

1.1. Guvernele minoritare se vor forma mai degrabă în statele în care votul de neîncredere este simplu.

Regulile de investitură se referă la nevoia coaliției formate de a obține votul de încredere al Parlamentului pentru a forma executivul. Statele în care procedura de investitură nu este necesară favorizează statu-quo-ul în formarea cabinetului întrucât este nevoie de un vot de neîncredere al Parlamentului și de o alternativă la coaliția, existentă pentru formarea unui nou guvern. În cazul în care nu există o astfel de coaliție statu-quo-ul reprezintă alternativa viabilă. (Laver, Schofield, 1998, p. 207). Conform lui Laver și Schofield (1998, p. 207) rolul votului de investitură este acela de a face ca un potențial guvern să

fie viabil mai degrabă pe baza programului și a cabinetului luate ca un tot decât pe baza unui pachet de propuneri luate pe rând. De asemenea, autorii susțin că în statele unde nu există cerința de investitură sunt mai probabile guvernele minoritare.

În ceea ce privește cel de-al doilea tip de instituții analizate, Torjbörn Bergman (1993) identifică mai multe tipuri de reguli cu privire la investirea unui potențial cabinet. Autorul împarte aceste reguli în reguli pozitive și reguli negative. Prima regulă pozitivă presupune că majoritatea guvernamentală în Parlament trebuie fie alcătuită dintr-un partid sau o coaliție de partide care să reprezinte o majoritate absolută a locurilor parlamentare (I). Aceasta este urmată de regula ce presupune că un partid sau o coaliție de la guvernare trebuie să obțină un vot pozitiv în Parlament cu o majoritate absolută, cu alte cuvinte, să câștige un vot de încredere la prima întâlnire cu legislativul (II). Ultima regulă pozitivă presupune că un partid sau o coaliție de la guvernare trebuie să obțină un vot pozitiv în Parlament cu o majoritate relativă (III). Prima regulă negativă cu privire la votul de investitură presupune că un partid sau o coaliție de la guvernare trebuie să supraviețuiască unui vot de încredere, dar numai în sensul ca o majoritate absolută din Parlament să nu voteze împotriva guvernului (IV). Ultima regulă identificată de autor presupune că un partid sau o coaliție de la guvernare nu trebuie să obțină un vot explicit în Parlament (V).

Din perspectiva regulilor de investitură, cele zece state studiate se încadrează în cea de-a doua categorie identificată de Torjbörn Bergman (1993). Cu alte cuvinte, în toate statele studiate un potențial guvern trebuie să obțină un vot pozitiv în Parlament cu o majoritate absolută sau, altfel spus, să câștige un vot de încredere la prima întâlnire cu legislativul. Cu toate acestea, nu toate guvernele trebuie să obțină un vot de investitură pentru a putea prelua guvernarea. Conform lui Laver și lui Schofield (1998, p. 145), încetarea mandatului unui cabinet poate fi cauzată de o schimbare în alcătuirea partizană a cabinetului, de demisia formală a guvernului, de schimbarea primului-ministru sau de alegeri parlamentare. Astfel, trebuie menționat că nu toate cabinetele au nevoie de votul de încredere al Parlamentului, ci numai cele care se formează în urma schimbării primului-ministru, prin revocarea acestuia de către Parlament sau prin demisie. Dacă încetarea mandatului guvernului anterior survine doar prin remanierea cabinetului, noul cabinet nu va avea nevoie de votul de încredere al Parlamentului.

Astfel, cea de-a doua ipoteză studiată este :

I.2. Guvernele minoritare se vor forma mai degrabă dacă nu este necesar un vot de investitură.

În ceea ce privește regulile de dizolvare a legislativului, Strøm *et al.* (1994, p. 315) le definesc ca referindu-se la măsura în care înlăturarea unui guvern duce la organizarea alegerilor anticipate. Pe de o parte, există state în care decizia de a organiza alegeri anticipate aparține șefului statului sau nu este permisă deloc. Pe de altă parte, în statele în care înlăturarea unui guvern poate duce la alegeri anticipate, partidele care cresc în sondaje au mai multă putere de negociere în formarea coaliției ce va sta la baza noului guvern.

Regulile de dizolvare a Parlamentului sunt analizate mai ales în cercetările privind demiterea guvernelor. În acest sens, Lupia și Strøm (1995, p. 651) consideră că „instituțiile care prezintă cea mai mare probabilitate să afecteze încetarea coalițiilor sunt cele care afectează negocierile între partide asupra coalițiilor executive și asupra dizolvării legislative în cel mai direct mod. Puterea de demitere și dizolvare sunt exemple bune de astfel de instituții, cum sunt și regulile electorale și regulile de partid care afectează costurile de negociere și cele privind campaniile electorale. Prin urmare, modelul teoretic prezentat definește în mod explicit nu doar competențele de demitere și de dizolvare, normele care permit partidelor să propună sau să accepte oferte cu privire la participarea în coaliția guvernamentală”. Astfel, putem observa că regulile privind încetarea coalițiilor pot afecta și formarea acestora.

Convocarea alegerilor anticipate poate fi rezultatul unor conflicte la nivelul coaliției guvernamentale care reprezintă statu-quo-ul. Totuși, existența conflictelor între partidele de la guvernare este o condiție necesară, dar nu și suficientă în ceea ce privește dizolvarea legislativului și convocarea alegerilor anticipate. Convocarea alegerilor anticipate nu reprezintă totuși singurul răspuns posibil la aceste conflicte. Partidele „își pot face noi oferte unul celuilalt. Consecința acceptării unei oferte poate consta fie în redistribuirea puterii între membrii coaliției inițiale, fie în formarea unei noi coaliții de guvernare” (Lupia, Strøm, 2010, p. 73). Astfel, un nou argument pentru influența regulilor de dizolvare asupra formării coalițiilor îl reprezintă

nivelul de permisivitate al regulilor de dizolvare din fiecare stat. Cu alte cuvinte, cu cât regulile de dizolvare a legislativului permit într-o măsură mai redusă convocarea unor alegeri anticipate, cu atât este mai posibilă formarea unor noi coaliții, și nu organizarea de noi alegeri.

O explicație mai detaliată a convocării alegerilor anticipate este oferită de Strøm și Swindle (2002). Aceștia pleacă de la observația că „alegerile anticipate reprezintă o opțiune în aproape toate sistemele parlamentare. Totuși, condițiile în care această opțiune există și poate fi exercitată variază considerabil” (Strøm, Swindle, 2002, p. 575).

Autorii identifică mai multe motive pentru care actorii politici optează pentru convocarea alegerilor anticipate. În primul rând, dizolvarea Parlamentului ar trebui să apară atunci când guvernele se bucură de o popularitate mare și atunci când sfârșitul mandatului normal al Parlamentului se apropie. În al doilea rând, alegerile anticipate sunt convocate atunci când guvernul este popular și când valoarea curentă a deținerii funcțiilor guvernamentale este scăzută comparativ cu valoarea așteptată a deținerii de funcții guvernamentale în viitor. Pe de altă parte, dizolvarea Parlamentului este cel mai probabil să apară atunci când există partide politice care așteaptă beneficii nete mari de la alegeri și, în același timp, au beneficii mici de la numărul de locuri pe care le controlează în prezent sau de la coalițiile în care ar putea intra. De asemenea, dizolvarea devine mai atractivă la sfârșitul perioadei constituționale dintre alegeri. Nu în ultimul rând, dizolvarea depinde de echilibrul între mai multe tipuri de costuri: costurile de oportunitate a convocării alegerilor, precum și costurile de tranzacție, de negociere sau de campanie (Strøm, Swindle, 2002, pp. 576-578).

În analiza lor asupra 20 de state vestice, Strøm și Swindle identifică mai multe tipuri de aranjamente instituționale care oferă diferiților actori puterea de dizolvare a Parlamentului: primului-ministru împreună cu Șeful Statului „partizan”, primului-ministru împreună cu Șeful Statului „non-partizan”, primului-ministru unilateral, cabinetului împreună cu Șeful Statului „partizan”, cabinetului împreună cu Șeful Statului „non-partizan”, cabinetului unilateral, Șeful Statului unilateral, Parlamentului unilateral, cabinetului împreună cu Parlamentul sau prin amendare constituțională (Strøm, Swindle, 2002, p. 577).

Rezultatele cercetării celor doi asupra a 192 de runde de alegeri din spațiul occidental arată că dizolvarea Parlamentului va fi mult mai probabilă în cazul guvernelor formate dintr-un singur partid decât în cazul guvernelor de coaliție. De asemenea, acest fenomen va fi mai puțin frecvent atunci când puterea de propunere este a cabinetului sau a majorității parlamentare. Dizolvarea Parlamentului va fi mai frecventă în cazul în care șeful statului este fie lipsit de putere, fie independent. Alegerile anticipate sunt convocate mai frecvent sub guvernele minoritare decât sub guvernele majoritare. Ele sunt mai frecvente în cazul în care șeful statului și prim-ministrul reprezintă partide diferite, decât atunci când aceștia fac parte din același partid. Pe de altă parte, cu cât mandatul electoral se apropie de sfârșit, cu atât dizolvarea Parlamentului devine mai probabilă (Strøm, Swindle, 2002, pp. 585-586).

În tabelul 1 putem observa regulile cu privire la dizolvarea parlamentului și convocarea alegerilor anticipate.

Tabelul 5.1. *Reguli privitoare la dizolvarea parlamentului și convocarea alegerilor anticipate*

Statul	Tipuri de instituții implicate în decizia de dizolvare a legislativului	Condiții
Bulgaria	șeful statului	După trei încercări eșuate de formare a guvernului, dar nu în ultimele trei luni ale mandatului legal.
Estonia	șeful statului	După trei încercări eșuate de formare a guvernului ¹ .
Letonia	referendum	La propunerea șefului statului.
Lituania	Parlament sau șeful statului	Parlament – prin votul a 3/5 din membrii săi ; șeful statului – în cazul în care Parlamentul nu reușește să adopte noul program al guvernului în termen de 30 zile de la prezentarea acestuia sau la propunerea guvernului, în cazul în care Parlamentul își exprimă direct neîncrederea în guvern, dar nu în ultimele 6 luni ale mandatului legal.

1. În Estonia, în cazul primelor două încercări de formare a guvernului, prerogativa de a desemna primul-ministru aparține șefului statului, iar cea de-a treia, Parlamentului.

Polonia	șeful statului, Sejm ²	șeful statului – după trei încercări eșuate de formare a guvernului ³ ; Sejm – prin votul a 2/3 dintre deputați.
Republica Cehă	șeful statului	Camera Deputaților trece un vot de neîncredere unui guvern nou, Camera Deputaților nu reușește să decidă în termen de trei luni pe un proiect de lege asupra căruia guvernul și-a asumat răspunderea, o sesiune a Camerei Deputaților a fost suspendată pe o perioadă mai mare decât cea admisibilă sau Camera Deputaților nu a ajuns la un cvorum pentru o perioadă mai mare de trei luni, dar nu în ultimele trei luni ale mandatului legal.
România	șeful statului	După două încercări eșuate de formare a guvernului, dar nu în ultimele 6 luni ale mandatului.
Slovacia	șeful statului	După trei încercări eșuate de formare a guvernului în decursul a 6 luni.
Slovenia	șeful statului	După două încercări eșuate de formare a guvernului.
Ungaria	șeful statului	În cazul în care alternativa la coaliția existentă nu obține vot de investitură, după adoptarea unei moțiuni de neîncredere ⁴ sau dacă guvernul este schimbat de patru ori în decursul aceluiași an.

După cum putem observa din acest tabel, prevederile constituționale cu privire la dizolvarea Parlamentului sunt în mare măsură legate de formarea guvernului. Cu alte cuvinte, eșecul de a forma guvernul poate duce la dizolvarea Parlamentului și la convocarea alegerilor anticipate. Acest lucru poate avea două tipuri de consecințe. Pe de o parte, în cazul în care o majoritate parlamentară dorește organizarea unor alegeri înainte de termen, poate oferi un vot negativ de investitură de mai multe ori astfel încât Șeful Statului să fie pus în situația dizolvării legislativului și a convocării alegerilor anticipate.

2. Camera Inferioară a Parlamentului polonez.

3. În Polonia, prima nominalizare a prim-ministrului este făcută de șeful statului, cea de-a doua de către Sejm, iar cea de-a treia din nou de către șeful statului.

4. În Ungaria, votul de neîncredere este constructiv.

Pe de altă parte, după cum se observă mai sus, organizarea alegerilor anticipate presupune mai multe tipuri de costuri (Strøm, Swindle 2002, p. 578). Astfel, în cazul în care aceste costuri sunt mai mari decât beneficiul obținut din organizarea alegerilor anticipate, partidele parlamentare pot opta pentru o formulă guvernamentală din care să nu obțină beneficii imediate pentru evitarea acestor costuri. Pe de altă parte, cu cât costurile de organizare a alegerilor anticipate sunt mai mari, cu atât convocarea acestora este mai greu de realizat. Cu alte cuvinte, cu cât convocarea alegerilor anticipate este mai greu de realizat, cu atât este mai probabilă formarea coalițiilor cu formule minoritare.

Așadar, regulile privind dizolvarea Parlamentului și organizarea alegerilor anticipate pot influența formarea coalițiilor în sensul că guvernele minoritare se formează mai degrabă în statele unde regulile de dizolvare a Parlamentului presupun costuri mari în ceea ce privește organizarea alegerilor anticipate și, astfel, beneficii scăzute ale partidelor parlamentare. Beneficiile pe care le urmăresc partidele politice pot scădea, de asemenea, odată cu apropierea de termenul alegerilor generale. Prin urmare, guvernele minoritare se formează mai degrabă odată cu apropierea alegerilor generale.

Având în vedere aspectele menționate mai sus, în acest studiu voi verifica așadar și următoarele două ipoteze :

I.3. Guvernele minoritare se vor forma mai degrabă în statele unde regulile de dizolvare a Parlamentului presupun costuri mari în ceea ce privește organizarea alegerilor anticipate.

și

I.4. Guvernele minoritare se formează mai degrabă odată cu apropierea alegerilor generale.

Metodologie și culegerea datelor

Scopul acestui studiu este acela de a identifica probabilitatea formării guvernelor minoritare în zece state din spațiul central-estic european în funcție de constrângerile instituționale la care sunt supuse partidele politice în procesul formării coalițiilor. În acest sens, voi

realiza o analiză comparativă asupra a 110 guverne formate în Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria în perioada 1990-2010. Am luat în considerare guvernele formate după primele alegeri libere ulterioare căderii comunismului.

În ceea ce privește metodologia folosită, în primul rând am realizat o analiză cantitativă asupra celor 110 guverne formate în spațiul delimitat pentru a arăta frecvența formulelor minoritare în raport cu a celor majoritare ale cabinetelor. Analiza are rolul de a sublinia frecvența guvernelor minoritare în fiecare dintre statele luate în considerare. Voi accentua, de asemenea, tipul de constrângeri formale ce afectează formarea cabinetului cu scopul de a obține o imagine clară asupra setului de cabinete analizate. Referitor la instituțiile ce afectează formarea cabinetului, am identificat tipul lor printr-o analiză de conținut a prevederilor constituționale privind formarea și căderea guvernelor în statele studiate.

De asemenea, în acest studiu voi realiza un model de regresie logistică pentru a arăta probabilitatea de formare a unui guvern cu formulă minoritară în funcție de constrângerile instituționale existente în statul în care se formează. Am folosit această metodă pentru că „regresia logistică sau analiza logit transformă regresia liniară simplă într-o metodă de estimare care evaluează impactul diferitelor variabile independente asupra probabilității unei variabile dihotomice de a lua valoarea 0 sau 1. Transformarea rezultantă este non-liniară, iar probabilitățile sunt limitate între 0 și 1” (Bergman, Gerber, Kastner, Nyblade, 2010, p. 119). Adecvarea folosirii regresiei logistice ca metodă de studiere a guvernelor minoritare este demonstrată și de Strøm (2010, p. 82): „modelele [- regresii liniare -] nu fac diferența calitativă între 49% și 51% din suportul legislativ, care este inima acestei analize [...] În loc să prezică suportul parlamentar exact al soluțiilor guvernamentale, modelele logit estimează probabilitatea rezultatelor majoritare *versus* minoritare”.

Variabile

Pentru a testa ipoteza *I.1. Guvernele minoritare se vor forma mai degrabă în statele în care votul de neîncredere este simplu* am creat variabila *dummy*⁵ *Votul constructiv de neîncredere*, care ia valoarea 1 dacă această procedură există în cazul studiat și valoarea 0 dacă această procedură nu există.

În privința celei de-a doua ipoteze, *I.2. Guvernele minoritare se vor forma mai degrabă dacă nu este necesar un vot de investitură*, am creat o altă variabilă *dummy*, pe care am numit-o *Vot de investitură*, care ia valoarea 1 dacă nu a existat o procedură de investitură în momentul formării guvernului și valoarea 0 dacă această procedură a existat.

Pentru a testa cea de-a treia ipoteză, *I.3. Guvernele minoritare se vor forma mai degrabă în statele unde regulile de dizolvare a Parlamentului presupun costuri mari în ceea ce privește organizarea alegerilor anticipate*, am introdus o variabilă ordinală *Dizolvarea Parlamentului* care să arate în ce măsură formarea guvernelor minoritare este influențată de regulile de dizolvare a Parlamentului și de organizarea alegerilor anticipate. Această variabilă va lua valoarea 1 dacă dizolvarea Parlamentului este posibilă după o singură încercare eșuată de forma guvernul, valoarea 2 dacă dizolvarea Parlamentului este posibilă după trei încercări eșuate de a forma guvernul, valoarea 3 dacă dizolvarea Parlamentului este posibilă după două încercări eșuate de a forma guvernul și valoarea 4 dacă decizia de dizolvare Parlamentului nu depinde de încercarea de a forma guvernul.

De asemenea, voi introduce în acest model variabila *Proximitatea alegerilor* pentru a testa ipoteza *I.4. Guvernele minoritare se formează mai degrabă odată cu apropierea alegerilor generale*. Această variabilă va lua valoarea 1 dacă formarea coalițiilor are loc în primul an al ciclului electoral, valoarea 2 dacă formarea coalițiilor are loc în al doilea an al ciclului electoral, valoarea 3 dacă formarea coalițiilor are loc în al treilea an al ciclului electoral și valoarea 4 dacă formarea coalițiilor are loc în ultimul an al ciclului electoral.

5. Variabila *dummy* sau, altfel spus, variabila binară – are doar două posibile răspunsuri, *da* sau *nu*.

Culegerea datelor

Pentru identificarea constrângerilor instituționale care influențează formarea coalițiilor am analizat constituțiile statelor studiate.

În ceea ce privește guvernele studiate, am folosit categoriile identificate de Müller-Rommel *et al.* (2004, pp. 872 – 873): guverne majoritare formate dintr-un singur partid – caz în care un partid deține majoritatea locurilor în Parlament și toate portofoliile din guvern –, coalițiile minimal-câștigătoare – în care toate partidele de la guvernare sunt necesare pentru a asigura o majoritate parlamentară –, coalițiile supradimensionate –, în care coalițiile depășesc criteriul minimal câștigător –, guvernele minoritare formate dintr-un singur partid –, în care un partid nu deține majoritatea locurilor în Parlament, dar deține toate portofoliile din guvern –, coaliții minoritare – caz în care partidele de la guvernare nu dețin toate locurile în Parlament – și cabinetele interimare – care reprezintă un cabinet temporar.

Pentru identificarea acestora am folosit studiul realizat de Courteny Ryals Conrad și Sona N. Golder (2010) cu privire la coalițiile formate până în 2008 și website-urile oficiale ale guvernelor statelor studiate pentru coalițiile formate până la începutul anului 2010. Am coroborat aceste date cu cele existente în baza de date ParlGov (Döring, Manow, 2010). Am exclus din această cercetare guvernele interimare și guvernele majoritare formate dintr-un singur partid deoarece constrângerile instituționale nu pot fi analizate în contextul acestora. Guvernele luate în considerare în acest studiu sunt: guvernele minoritare alcătuite dintr-un singur partid, coalițiile minoritare, cele minimal-câștigătoare și cele supradimensionate.

Astfel, am analizat 110 cabinete formate în perioada postcomunistă în Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria.

Rezultate

În acest studiu am analizat factori ce conduc la formarea guvernelor minoritare în Europa Centrală și de Est. Analiza cuprinde așadar 110 cabinete formate în statele menționate mai sus. Statele

luate în considerare sunt cele care au aderat la Uniunea Europeană și astfel, cel puțin formal, au încheiat procesul de democratizare.

Din cele 110 cabinete luate în considerare, 58,2% (64 de cazuri) sunt guverne majoritare și 41,8% (46 de cazuri) sunt guverne minoritare. În figura 5.1 putem observa frecvența acestora din urmă în cele zece state studiate.

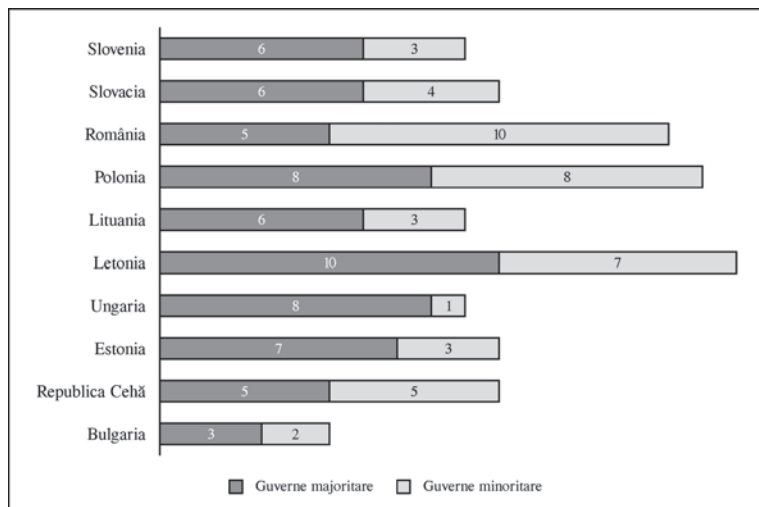

Figura 5.1. Frecvența guvernelor minoritare în Europa Centrală și de Est

Conform lui Strøm *et al.* (1993), existența votului de neîncredere constructiv într-un stat ar trebui să favorizeze formulele majoritare în defavoarea celor minoritare. În cadrul cabinetelor cu formule majoritare am inclus cabinetele formate prin coaliții minimal-câștigătoare și pe cele formate prin coaliții supradimensionate. În cadrul cabinetelor cu formule minoritare am inclus guvernele minoritare alcătuite dintr-un singur partid și pe cele formate prin coaliții minoritare. În cazul statelor studiate, din totalul de 110 cabinete analizate, 69,1% dintre cabinete (76 de cazuri) s-au format în state în care nu este necesară existența unei coaliții alternative în momentul primirii unui vot de neîncredere din partea Parlamentului, în timp ce 30,9%

dintre cabinete (34 de cazuri) s-au format în cele trei state în care există votul de neîncredere constructiv.

Din cele 76 de cabinete formate în statele în care nu există votul de neîncredere constructiv, 55,3% din cazuri (42 de cabinete) au avut formule majoritare în ceea ce privește tipul de coaliție care a stat la baza guvernului, iar 44,3% din cazuri (34 de cabinete) au avut formule minoritare. În statele în care există vot de neîncredere constructiv, din cele 34 de cabinete, 64,7% din cazuri (22 de cabinete) au avut formule majoritare și 35,3% (12 cabinete) au avut formule minoritare.

În tabelul 2 putem observa frecvența formulelor majoritare și a celor minoritare în fiecare stat analizat.

Tabelul 5.2. *Frecvența formulelor majoritare și a celor minoritare*

Stat	Existența votului de neîncredere constructiv	Guverne majoritare	Guverne minoritare	Total
Bulgaria	Nu	3	2	5
Estonia	Nu	7	3	10
Letonia	Nu	10	7	17
Lituania	Nu	6	3	9
Polonia	Da	8	8	16
Republica Cehă	Nu	5	5	10
România	Nu	5	10	15
Slovacia	Nu	6	4	10
Slovenia	Da	6	3	9
Ungaria	Da	8	1	9
Total		64	46	110

În urma analizei regulilor de investitură am observat că în 76.4% din cazuri (84 de cabinete) a fost nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului. În 23.6% din cazuri (26 de cabinete) nu a fost nevoie de obținerea votului de încredere de către guvern. Dat fiind faptul că în toate statele studiate este nevoie de votul de încredere al Parlamentului pentru învestirea unui nou guvern, cea de-a doua categorie de cazuri se datorează căderii guvernului anterior prin schimbarea compoziției politice, și nu prin schimbarea prim-ministrului.

Din cele 84 de cabinete în care a fost nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului, de 41.6% din cazurile studiate (35 de cabinete) au fost coaliții minimal-câștigătoare, 26.2% din cazurile studiate (22 de cabinete) au fost coaliții supradimensionate, 9.6% din cazurile studiate (8 de cabinete) au fost guverne minoritare alcătuite dintr-un singur partid și 22.6% din cazurile studiate (19 de cabinete) au fost coaliții minoritare. Cu alte cuvinte, în ceea ce privește problema formării guvernelor minoritare, din cele 84 de cabinete în care a fost nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului 67.8% (57 de cabinete) au avut la bază coaliții cu formule majoritare și 32.2% (27 de cabinete) au avut la bază coaliții cu formule minoritare. Din cele 26 de cabinete în care nu a fost nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului, 23.6% din cazurile studiate (6 cabinete) au fost coaliții minimal-câștigătoare, 3.4% din cazurile studiate (1 cabinet) au fost coaliții supradimensionate, 23% din cazurile studiate (6 cabinete) au fost guverne minoritare alcătuite dintr-un singur partid și 50% din cazurile studiate (13 cabinete) au fost coaliții minoritare. Referitor la chestiunea formării guvernelor minoritare din cele 26 de cabinete care nu au avut nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului, 27% (7 cabinete) au avut la bază coaliții cu formule majoritare și 73% (19 cabinete) au avut la bază coaliții cu formule minoritare. Putem observa astfel că în cazurile în care a fost nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului tipurile de coaliții formate sunt cele minimal-câștigătoare și cele supradimensionate, în timp ce în cazurile în care nu a fost nevoie de obținerea votului de încredere al Parlamentului predomină guvernele minoritare alcătuite dintr-un singur partid și cele formate prin coaliții minoritare.

În graficul 5.2 putem observa frecvența guvernelor minoritare în raport cu necesitatea obținerii votului de investitură din partea Parlamentului.

În privința regulilor de dizolvare a legislativului, trei dintre statele studiate se încadrează în categoria statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după o singură încercare eșuată de a forma guvernul – Republica Cehă, Ungaria și Lituania –, două se încadrează în categoria statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după două încercări eșuate de forma guvernul – România și Slovenia –, patru se încadrează în categoria statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după

trei încercări eșuate de a forma guvernul – Bulgaria, Estonia, Polonia și Slovacia –, în timp ce în Letonia dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate depind de rezultatul unui referendum, organizat la propunerea șefului statului.

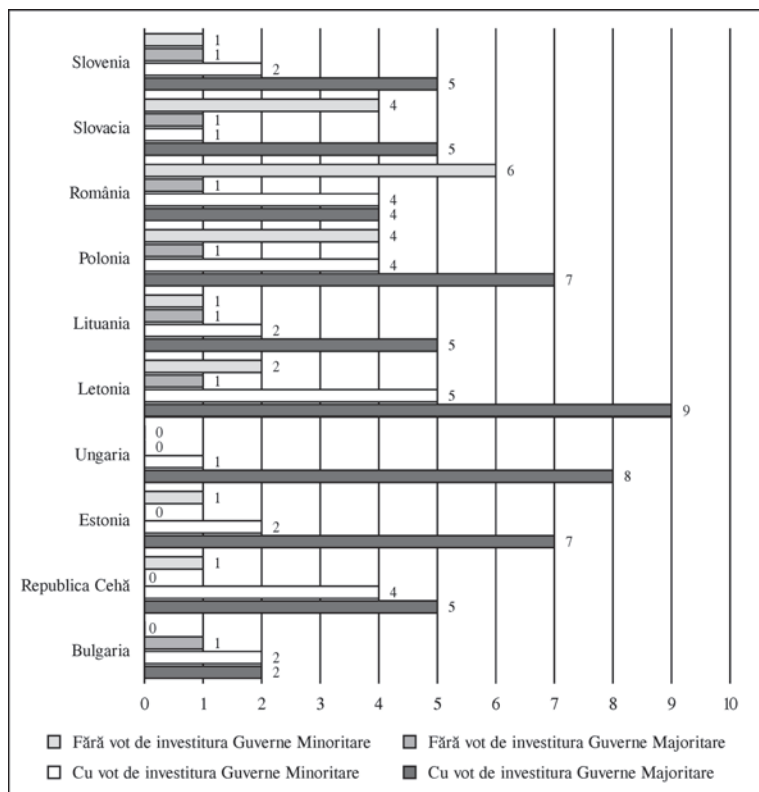

Figura 5.2. Frecvența guvernelor minoritare

Astfel, din cele 110 coaliții studiate, în statele în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după o singură încercare eșuată de a forma guvernul s-au format 25.5% (28 de cazuri) dintre coaliții, în statele în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după două încercări eșuate de a forma guvernul s-au format 21.8% (25 de cazuri) dintre coaliții, în statele în care dizolvarea Parlamentului și convocarea

alegerilor anticipate sunt posibile după trei încercări eșuate de a forma guvernul s-au format 37.3% (40 de cazuri) dintre coaliții, în timp ce în Letonia, unde regulile de dizolvare a Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate nu depind de formarea guvernului, s-au format 15.5% (17 cazuri) dintre coaliții.

În următorul tabel putem observa frecvența guvernelor în fiecare stat studiat în funcție de regulile de dizolvare a Parlamentului și formula guvernamentală care a stat la baza lor.

Tabelul 5.3. *Frecvența guvernelor în funcție de regulile de dizolvare a Parlamentului și formula guvernamentală*

Statul	Dizolvarea Parlamentului	Guverne majoritare	Guverne minoritare	Total
Bulgaria	3	3	2	5
Estonia	3	7	3	10
Letonia	4	10	7	17
Lituania	1	6	3	9
Polonia	3	8	8	16
Republica Cehă	1	5	5	10
România	2	5	10	15
Slovacia	3	6	4	10
Slovenia	2	6	3	9
Ungaria	1	8	1	9
Total		64	46	110

Astfel, după cum putem observa din tabelul de mai sus, din cele 28 de coaliții care s-au format în state în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după o singură încercare eșuată de a forma guvernul, 67.9% (19 coaliții) au formule majoritare și 32.1% (9 coaliții) au formule minoritare. Din cele 25 de coaliții care s-au format în state în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după două încercări eșuate de a forma guvernul, 45.8% (11 coaliții) au formule majoritare și 54.2% (13 coaliții) au formule minoritare. Din cele 41 de coaliții care s-au format în state în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după trei încercări eșuate de a forma guvernul, 58.5% (19 coaliții) au formule majoritare și 41.2% (17 coaliții) au formule minoritare. Din cele 17 coaliții care s-au format în Letonia,

unde regulile de dizolvare a Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate nu depind de formarea guvernului, 58.8% (10 coaliții) au formule majoritare și 41.2% (7 coaliții) au formule minoritare.

În figura 5.3 putem observa distribuția cabinetelor care au formule majoritare și a celor minoritare în funcție de tipul de reguli privind dizolvarea Parlamentului.

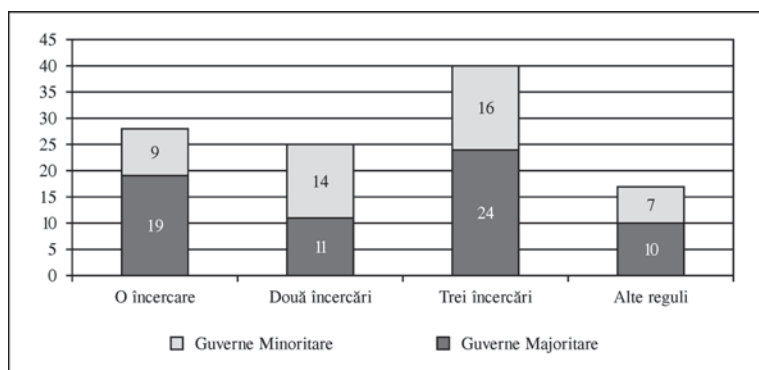

Figura 5.3. Distribuția cabinetelor cu formule majoritare și minoritare

În ceea ce privește proximitatea alegerilor, din cele 110 coaliții luate în calcul în această cercetare, 46,4% (51 de coaliții) s-au format în primul an din ciclul electoral, 16,4% (18 coaliții) s-au format în al doilea an din ciclul electoral, 30% (33 de coaliții) s-au format în al treilea an din ciclul electoral și 7.3% (8 coaliții) s-au format în al patrulea an din ciclul electoral.

În următorul tabel putem găsi frecvența acestora în statele studiate, în funcție de formula coaliției de la guvernare.

Tabelul 5.4. Frecvența alegerilor în funcție de formula coaliției de la guvernare

Statul	Primul an		Al doilea an		Al treilea an		Al patru-lea an		Total	
	Maj	Min	Maj	Min	Maj	Min	Maj	Min	Maj	Min
Bulgaria	2	2	0	0	0	0	1	0	3	2
Estonia	5	0	1	0	1	3	0	0	7	3

Letonia	2	2	2	2	6	1	0	2	10	7
Lituania	3	1	1	0	2	2	0	0	6	3
Polonia	5	2	2	2	1	4	0	0	8	8
Republica Cehă	2	2	0	1	2	2	1	0	5	5
România	2	3	0	4	2	2	1	1	5	10
Slovacia	6	1	0	2	0	1	0	0	6	4
Slovenia	5	0	1	0	0	1	0	2	6	3
Ungaria	6	0	0	0	2	1	0	0	8	1
Total	38	13	7	11	15	17	3	5	64	46

Astfel, după cum putem observa din tabelul de mai sus, din cele 51 de coaliții care s-au format în primul an din ciclul electoral, 74.5% (38 de coaliții) au fost guverne majoritare și 25.5% (13 coaliții) au fost guverne minoritare. Din cele 18 coaliții care s-au format în al doilea an din ciclul electoral, 38.9% (7 coaliții) au fost guverne majoritare și 61.1% (11 coaliții) au fost guverne minoritare. Din cele 33 de coaliții care s-au format în al treilea an din ciclul electoral, 48.5% (16 coaliții) au fost guverne majoritare și 51.5% (17 coaliții) au fost guverne minoritare. Din cele 8 coaliții care s-au format în al patrulea an din ciclul electoral, 37.5% (3 coaliții) au fost guverne majoritare și 62.5% (5 coaliții) au fost guverne minoritare.

În figura 5.4 putem observa frecvența tipurilor de guverne în funcție de momentul formării lor. Astfel, proporția guvernelor majoritare o depășește pe cea a guvernelor minoritare numai în cazul celor formate în primul an. În restul cazurilor, proporția guvernelor majoritare este mai mică decât a celor minoritare.

În ceea ce privește măsura în care instituțiile analizate influențează formarea guvernelor minoritare am inclus variabilele *Votul constructiv de neîncredere*, *Votul de investitură*, *Dizolvarea Parlamentului* și *Proximitatea alegerilor* într-un model de regresie logistică. Modelul explică 20,4% (vezi Naglekerke R^2) din variația determinatei. Rezultatele acestuia confirmă (vezi Anexa) rezultatele analizei datelor. Astfel,

instituțiile care afectează formarea guvernelor minoritare sunt *Votul de investiură*, *Proximitatea alegerilor* și *Votul constructiv de neîncredere*.

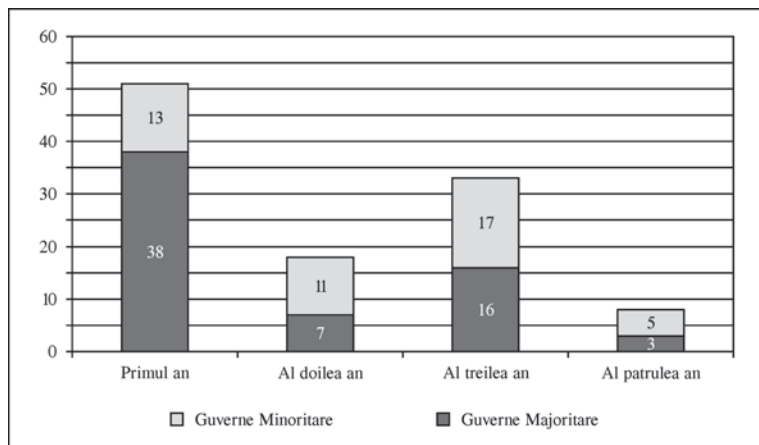

Figura 5.4. Frecvența tipurilor de guverne în funcție de momentul formării lor

Cu alte cuvinte, guvernele minoritare se vor forma mai degrabă dacă nu este necesară procedura de investiură, dacă se formează spre sfârșitul ciclului electoral și dacă se formează într-un stat în care votul de neîncredere este simplu. Cu toate acestea, singurele rezultate semnificative din punct de vedere statistic din model sunt cele asociate variabilelor *Votul de investiură* și *Proximitatea alegerilor*.

Concluzii

În acest articol am analizat în ce măsură natura regulilor instituționale din Europa Centrală și de Est favorizează formarea guvernelor minoritare. Analiza cuprinde 110 guverne formate în zece state din spațiul studiat: Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria.

Referitor la regulile care afectează mărimea și compoziția cabinetului rezultatele analizei cantitative a datelor arată că în statele unde

există votul de neîncredere constructiv se formează mai degrabă coaliții cu formule majoritare.

În privința regulilor de investitură, dat fiind faptul că în toate statele studiate este nevoie de votul de încredere al Parlamentului pentru investirea unui cabinet, am luat în considerare distincția dintre cabinetele care au avut nevoie de acest vot pentru formare și cele care nu au avut nevoie, datorită căderii guvernului anterior numai prin schimbarea compoziției politice a acestuia, și nu prin schimbarea primului-ministru. Am folosit această distincție pentru a putea delimita cazurile în care votul de investitură poate influența tipul de coaliție de la guvernare, dat fiind faptul că, în ceea ce privește această variabilă independentă, nu există variație la nivelul statelor analizate. Astfel, am observat că guvernele minoritare formate dintr-un singur partid și cele formate prin coaliții minoritare se regăsesc mai degrabă în rândul cabinetelor care s-au format fără a fi nevoie de votul de încredere al Parlamentului, iar cele formate prin coaliții minimal-câștigătoare și cele supradimensionate se regăsesc mai degrabă în rândul cabinetelor care s-au format în urma obținerii votului de încredere al Parlamentului.

În ceea ce privește influența regulilor de dizolvare a Parlamentului și convocare a alegerilor anticipate, în statele studiate Șeful Statului este actorul implicat în acest proces. Dacă în Bulgaria, Republica Cehă, Estonia, Lituania, Polonia, România, Slovacia, Slovenia și Ungaria Șeful Statului poate dizolva Parlamentul în condițiile prevăzute de constituție, în Letonia, spre exemplu, el poate organiza un referendum prin care să propună dizolvarea Parlamentului. În cazul statelor în care Șeful Statului poate dizolva Parlamentul în condițiile prevăzute de constituție, acestea din urmă sunt strâns legate de formarea guvernelor. Astfel, trei dintre statele studiate se încadrează în categoria statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după o singură încercare eșuată de a forma guvernul – Republica Cehă, Ungaria și Lituania. Două dintre statele studiate se încadrează în categoria statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după două încercări eșuate de a forma guvernul – România și Slovenia. Patru dintre statele studiate se încadrează în categoria statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după trei încercări eșuate de a forma guvernul – Bulgaria, Estonia, Polonia și Slovacia.

Rezultatele analizei cantitative a datelor arată că probabilitatea formării coalițiilor cu formule minoritare crește în cazul statelor în care dizolvarea Parlamentului și convocarea alegerilor anticipate sunt posibile după două încercări eșuate de formare a guvernului.

În ceea ce privește proximitatea alegerilor ca variabilă care influențează formarea coalițiilor, din analiza cantitativă a datelor putem observa că în cazul coalițiilor formate în al doilea, al treilea și al patrulea an al ciclului electoral proporția guvernelor minoritare o depășește pe cea a guvernelor majoritare.

Pentru a măsura influența instituțiilor asupra formării coalițiilor cu formule minoritare, în acest articol am realizat un model de regresie logistică, în care determinata este reprezentată de o variabilă *dummy* ce ia valoarea 1 în cazul în care coaliția guvernamentală ia forma unui guvern minoritar și valoarea 0 în cazul în care coaliția guvernamentală ia forma unui guvern majoritar. Variabilele independente au măsurat tipul de vot de neîncredere, necesitatea votului de investitură, natura regulilor de dizolvare a Parlamentului și de convocare a alegerilor anticipate și proximitatea alegerilor. Rezultatele modelului au arătat că, la un nivel semnificativ din punct de vedere statistic, factorii care determină formarea guvernelor minoritare sunt necesitatea votului de investitură și proximitatea alegerilor. Cu alte cuvinte, guvernele minoritare se vor forma mai degrabă când procedura votului de investitură nu este necesară, dacă votul de neîncredere al parlamentului este simplu și dacă acestea se vor forma în cel de-al treilea an al ciclului electoral.

Astfel, această cercetare oferă o imagine asupra formării guvernelor minoritare în spațiul central-estic european, precum și asupra instituțiilor care favorizează lor acestora. Rezultatele obținute subliniază frecvența ridicată a acestui fenomen politic, dar și factorii instituționali care fac probabilă existența guvernelor minoritare⁶.

6. Această cercetare a fost sprijinită printr-un grant oferit de CNCS-UEFISCDI, proiect numărul PN-II-ID-PCE-2011-3-0746.

ANEXĂ – Rezultatele modelului de regresie

Variabile	B	S.E	Wald	Exp. B
Votul constructiv de neîncredere	-0.417	0.487	0.733	0.659
Votul de investiție	1.341	0.544	6.082*	3.824
Dizolvarea Parlamentului			1.157	
Dizolvarea Parlamentului 1	-0.047	0.692	0.005	0.954
Dizolvarea Parlamentului 2	0.589	0.733	0.645	1.803
Dizolvarea Parlamentului 3	0.295	0.680	0.188	1.344
Proximitatea alegerilor	0.376	0.226	0.2772*	1.457
Constanta	-1.509	0.747	4.079	0.221
Cox & Snell R ²	0.152			
Naglekerke R ²	0.204			
Sig. χ^2 (Hosmer and Lemeshow test)	0029			

p < 0,5

Bibliografie

- Bergman, Torbjörn (1993), „Constitutional design and government formation: The expected consequences of negative Parliamentarism”, *Scandinavian Political Studies*, 16: 4, 285-305.
- Bergman, Torbjörn, Elisabeth R. Gerber, Scott Kastner și Benjamin Nyblade (2010), „The Empirical study of Cabinet Governance”, în Strøm, Kaare, Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman, *Cabinets and Coalition Bargaining – The Democratic Life Cycle in Western Europe*, Oxford, Oxford University Press, 85-123.
- Döring, Holger și Philip Manow (2010), „Parliament and government composition database (ParlGov): An infrastructure for empirical information on parties, elections and governments – Version 10/02”, disponibil online la www.parlgov.org.
- Laver, Michael și Norman Shofield (1998), „Multiparty government: the politics of coalition in Europe”, Oxford, Oxford University Press.
- Lupia, Arthur și Kaare Strøm (1995), „Coalition Termination and the Strategic timing of Parliamentary Elections”, *American Political Science Review*, vol. 89, nr. 3, 648-665.

- Lupia, Arthur și Kaare Strøm (2010), „Bargaining, Transaction Costs and Coalition Governance”, Strøm, Kaare, Wolfgang C. Müller, Torbjörn Bergman, *Cabinets and Coalition Bargaining: the democratic life cycle in Western Europe*, Oxford, Oxford University Press, 51-85.
- Müller Römmel, F., K. Fettelshoss și P. Harfst (2004), „Party government in Central European Democracies: A data collection (1990-2003)”, *European Journal of Political Research*, 43, 869-893.
- Peters, B. Guy (2003), *El Nuevo Institucionalismo – La teoria institucional en ciencia politica*, Barcelona, Gedisa.
- Riker, William (1962), *The Theory of Political Coalitions*, New Haven, Yale University Press.
- Ryals Conrad, Courtney și Sona Golder (2010), „Measuring government duration and stability in Central Eastern European democracies”, *European Journal of Political Research*, 49, 119-150.
- Shepsle, Kenneth A. (1989), „Studying Institutions: Some lessons from the rational Choice approach”, în *Journal of Theoretical Politics*, 1 (2), 131-147.
- Strøm, Kaare (2010 (1990)), *Minority governments and Majority Rule*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Strøm, Kaare, Ian Budge și Michael Laver (1994), „Constraints on Cabinet Formation in Parliamentary Democracies”, *American Journal of Political Science*, vol. 38, nr. 2, 303-335.
- Strøm, Kaare și Stephen M. Swindle (2002), „Strategic Parliamentary Dissolution”, în *American Political Science Review*, vol. 96, nr. 3, 575-591.
- De Winter, Lieven (1995), „The role of Parliament in government formation and resignation”, în Döring, Herbert, *Parliaments and Majority Rule in Western Europe*, Campus, Frankfurt.
- De Winter, Lieven și Patrick Dumont (2009), „Parties into Government: Still many Puzzles”, în Richard S. Katz, William Crotty (ed.), *Handbook of Party Politics*, Sage Publications Ltd., Londra, 175-189.
- Constituția Estoniei, disponibilă online la <http://www.president.ee/en/estonia/constitution.php>, accesată pe 1 februarie 2010.
- Constituția Letoniei, disponibilă online la http://www.saeima.lv/LapasEnglish/Constitution_Saturs.htm, accesată pe 1 februarie 2010.
- Constituția Lituaniei, disponibilă online la <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm>, accesată pe 1 februarie 2010.
- Constituția Poloniei disponibilă online la <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/angielski/kon1.htm> accesată pe 1 februarie 2010 .
- Constituția Republicii Cehe, disponibilă online la <http://www.servat.unibe.ch/icl/ez00000.html>, accesată pe 1 februarie 2010.
- Constituția Slovaciei, disponibilă online la <http://www.servat.unibe.ch/icl/lo00000.html>, accesată pe 1 februarie 2010.

Constituția Sloveniei, disponibilă online la <http://www.servat.unibe.ch/icl/si00000.html>, accesată pe 1 februarie 2010.

Constituția Ungariei, disponibilă online pe <http://www.lectlaw.com/files/int05.htm>, accesată pe 1 februarie 2010.

Constituția Bulgariei, disponibilă online la <http://www.parliament.bg/?page=const&lng=en>, accesată pe 1 februarie 2010.

Constituția României, disponibilă online la <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=371>, accesată pe 1 februarie 2010.